

SÉMANTICKÉ ASPEKTY KATALOGIZACE VIII.

1. 12. 2020

PhDr. Jiří Stodola, PhD.

Konceptuální modely

- FRBR – standardní knihovnická ontologie, ne zcela použitelná v jiných paměťových institucích
- Paměťové instituce – rodový pojem, druh – instituce, každá se zaměřuje na jiný typ informace
- FRBRoo – nehodí se příliš pro popis sbírek knihovnem
- FRBR – zaměřené na knihovny, možno k jejímu promýšlení využít poznatky literární vědy
- Knihovny shromažďují texty jak vědecké, tak umělecké, literární věda se zaměřuje na umělecké, ale rozlišuje mezi vědeckými a uměleckými

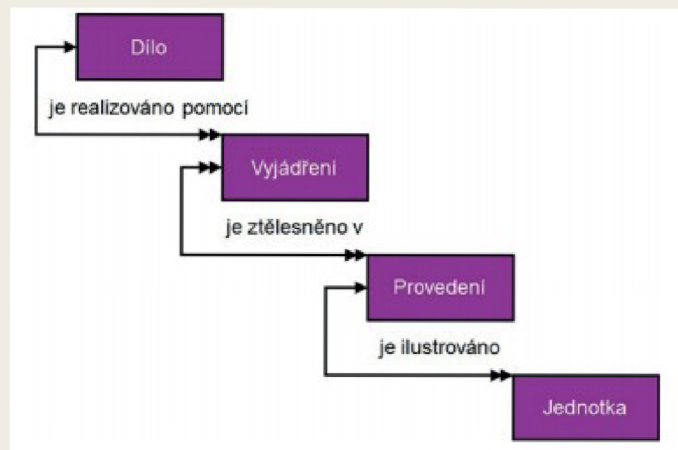
Východiska a otázky

- FRBR nikoliv LRM, protože FRBR rozlišuje entity tří typů, je výchozí studií pro RDA
- Definice díla z LRM – intelektuální či umělecký obsah určitého výtvoru (FRBR – intelektuální či umělecký výtvor)
- Otázky:
 - *Jak a kde dílo existuje (jaký je jeho ontologický statut)?*
 - *Co dílo označuje? (sémantický statut díla?)*
 - Odkazuje na reálně a aktuálně jsoucí objekty?
 - Může tyto objekty konstruovat?
 - Jak odlišit pro katalogizační praxi jedno od druhého

Metoda

- Strukturalismus
 - *Dílo je znak*
 - *Rozlišení mezi dílem neuměleckým (poznávací funkce) a uměleckým (estetická funkce)*
 - *Struktura – uspořádaný systém částí a vrstev, na rozdíl od holismu jsou dominantní části*
- Sémantika fikčních světů

Pro zopakování

Definice díla

- FRBR (IFLA 2002, s. 14) definuje dílo jako intelektuální nebo umělecký výtvor,
- LRM (IFLA 2017, s. 21) potom jako intelektuální nebo umělecký obsah určitého výtvoru.
- Zaměříme se na
 - *Obsah*
 - *Intelektuální a umělecký*

Znak

- Znak podle da Saussura: označující a označované
- Označující – akustický obraz slova
- Označované – pojem (zpřítomnění části reality v myšlení)

Tab. 1 Schéma znaku podle Saussura

Pojem = označované
Akustický obraz = označující

Znaková struktura díla

Tab. 2 Znaková struktura díla⁵

		3. vrstva	Označující	Označované (finální = konečný smysl díla)
	2. vrstva	Označující	Označované	
1. vrstva Primární označující = vyjádření	Označující (primární = artefakt)	Označované	Množina označovaných, tj. významů = estetický objekt (dílo)	

Entity FRBR jako znaky

- Dílo – estetický objekt
- Vyjádření – artefakt (psychický otisk znakové struktury)
- Provedení (jednotka – konkrétní znaková struktura)

Tab. 3 Entity typu 1 jako znaky

Znak	Označované	Znak	Označované	<i>Dílo</i>
			Označující	<i>Vyjádření</i>
	Označující	Znak	Označované	<i>Provedení</i>
			Označující	<i>Jednotka</i>

Dílo jako umělecký a intelektuální obsah

- Funkce jazyka podle J. Mukařovského:
- Expresivní, apelativní, poznávací, estetická
- Intelektuální obsah – díla, kde převládá poznávací funkce
- Umělecký obsah – díla, kde převládá estetická funkce

Tab. 4 Funkce podle Jana Mukařovského

Funkce	Bezprostřední		Znaková	
	Praktická	Teoretická	Symbolická	Estetická
Popředí zájmu	Věc		Znak	
	jako nástroj	o sobě	označované	označující
	subjekt	objekt	objekt	subjekt

Kde se nachází dílo

Tab. 5 Model komunikace a entity typu 1

Autor		Komunikát			Čtenář	
		Výroba	Vlastnictví	Zprostředkování		
Dílo	Vyjádření	Provedení	Jednotka	Provedení	Vyjádření	Dílo

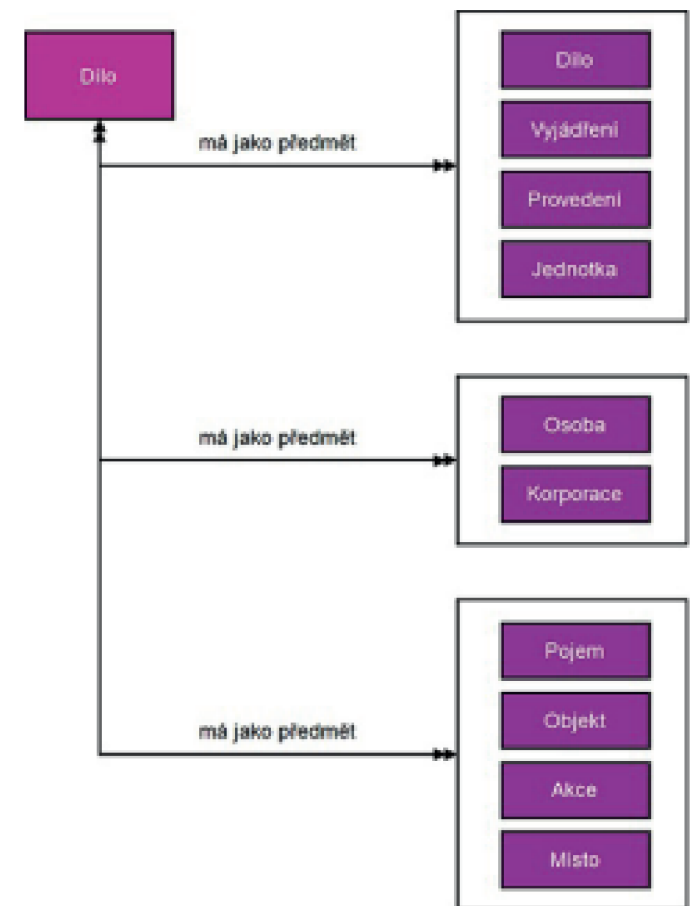
Objektivní a subjektivní aspekt díla

- Je to pouze subjektivní pojmová struktura?
- Můžeme dílo považovat za objektivní pojmovou strukturu (věcně totožnou s objektem)?
- Jaké objekty dílo zobrazuje?

Co dílo označuje

Tab. 6 Znak a referent (srov. McQuail 1999, s. 278)

Znak		Reference	Referent (vnější skutečnost)
Označující	Označované		

Intelektuální obsah

- Dílo Jaroslav Hašek a dobrý voják Švejk od Radko Pytlíka hovoří o konkrétní **osobě** autora, který žil v aktuálním světě v určitém časovém úseku, a jeho reálně existujícím **díle**.
- Kniha Jiřího Cejpka *Informace, komunikace a myšlení* tematizuje **pojem** knihovní a informační věda.
- Brožura *Hrad a pevnost Špilberk* pojednává o konkrétním, existujícím **objektu**.
- Kniha Jindřišky Gurkové *1. světová válka* je o určité dějinné **události (akci)**, která se odehrávala v daném časovém období.
- Průvodce *111 míst v Brně*, která musíte vidět je o reálně jsoucím **místě**.

Umělecký obsah

- Například v Huysmansově románu *Tam dole* vypravěč, který je zároveň postavou (**osobou**) tohoto románu, popisuje svou práci na pojednání (**díle**) o Gillesu de Rais (**osoba** jako fikční protějšek reálné osoby).
- V povídce Edgara Allana Poea *Zánik domu Usherů* se součástí děje stává Usherův dům (**objekt**).
- V Orwellově románu *1984* je popsána filosofie doublethinku (**pojem**), která přes všechnu podobnost s některými filosofickými směry zůstává stále fiktivní entitou.
- J. R. R. Tolkien popisuje v knize *Pán prstenu* bitvy, např. bitvu u Dagorlandu (**akce**), které jsou součástí dějin neexistujících zemí a tvorů.
- V Swiftových *Gulliverových cestách* hrdina navštěvuje různé fantastické země (**místo**), např. Liliput.

Fikční světy

- Možné světy, konstruované jazykově
- Doležel
- S = svět
- St = stavy
- PS = přírodní síla
- O = osoba (produkuje akce, artefakty a interakce)

- Vznikají motivy elementární jednotky obsahu

Motivy

Tab. 7 Motivy podle Doležela (2003, s. 48)

Statické motivy	Dynamické motivy
Stav (Předmět): Kámen je těžký. Vztah (Předmět, Předmět): Kostel je blízko školy. Fyz. stav (Osoba): Martin je tlustý. Marie je v zahradě. Fyz. stav (Osoba ₁ , Osoba ₂): Štěpán žije daleko od Terezy. Duš. stav (Osoba): Líza je rozzlobená. Duš. vztah (Osoba ₁ , Osoba ₂): Marie miluje Pavla.	P-událost (PS): Bouře přešla. P-událost (PS, Předmět): Vítr uhasil oheň. P-událost (PS, Osoba): Zemětřesení zabilo dvacet lidí. Fyz. akt (Osoba): Pavel utekl. Fyz. akt (Osoba, Předmět): Nancy zasadila strom. Fyz. interakce (Osoba ₁ , Osoba ₂): Kašpar udeřil Jana. Duš. akt (Osoba): Petr přemýšlí. Duš. akt (Osoba, Předmět): Lucie vypočítala rychlost světla. Řeč. akt (Osoba): Richard vykřikl. Řeč. akt (Osoba, Předmět): Alice napsala báseň. Řeč. akt (Osoba ₁ , Osoba ₂): Robert se zeptal Michala.

Srovnání fikčního a aktuálního světa

Tab. 8 Srovnání fikčního a aktuálního světa (Fořt 2005, s. 71)

Druh světa	fikční svět	aktuální svět
Status existence	fikční	aktuální
Nekonečnost entit	ne	ano
Úplnost	ne	ano
Počet světů	nekonečný	jediný